

# פנימי נח אמנה

# הסדר (1) פנימי נח

ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת  
 אִתְּךָ וזהו לך ולחם לאִמְנָה. ונראה  
 לפרש דוודאי כבר אמרו כי היה התיבה קטן  
 מתכיל כל המינים מבהמות חיות ועופות רק היה  
 בדרך נס אבל גם כזה יכבד על נח להכין צידה  
 לכל כי רב הוא. וגם וכי היה יודע כל המינים עד  
 טבאו אל התיבה וגם לא ידע עדיין אם שבעה או  
 שנים וא"כ איך יכין מזון רק לשנים ובאמת יבאו  
 שבעה אבל הקב"ה אמר לנח שאין לו להכין רק  
 מאכל לעצמו ולבני ביתו י"ב חודש ויהיו מספיק  
 גם לבהמות וחיות ועופות ג"כ בדרך נס: וזה  
 אכבוד ואתה קח לך מכל מאכל שיהא מאכל רק  
 לך. ומ"מ יהיה לך ולחית ארץ לאכלה והוא נס

פסוק  
 יתכן ב

פלא שנתברך המזון שהספיק לכל אף שלא הכין  
 רק לעצמו ובני ביתו:

(3) אכאן  
 פסוק

נח - מקטני אמנה

## ויבא נח... אל התיבה מפני מי המבול (1)

אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא  
 נכנס לתיבה עד שהזקוקו המים (וש"ס)

צריך ביאור, שהרי כתוב "ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלקים", הרי שהאמין  
 שיבוא המבול, ואף קיים את מצות בניית התיבה, ומהו ענין קטנות האמונה  
 שנאמר בו?

המשגיה, רבינו ירוחם ממיר זצ"ל, ביאר ענין זה על פי משל למי שהבטיחו  
 חבירו סך של כסף, והוא מאמין וברור לו שודאי יתנו לו, ומ"מ אין דומה הרגשתו  
 לפני שקיבל את הכסף להרגשה שירגיש אחרי שהכסף כבר בידו, שכאשר הכסף  
 כבר בתוך ארנקו הריהו מרגיש יותר שיש לו את הכסף. אבל אמונה בהש"ת  
 צריכה להיות, שכיון שהקב"ה אמר - הרי זה כאילו שכבר נגמר הענין, וכאילו שהוא  
 כבר התקיים בעבר.

דרגת אמונתו של נח היתה, שנכנס לתיבה רק "מפני מי המבול", היינו בשעה  
 שהמבול כבר בא בפועל, ואף שידע בבירור שעתיד להגיע, מ"מ לא נכנס עד שהגיע  
 בפועל וחקוהו המים להיכנס, וזהו "מקטנו אמנה". שכן עבור בעל מדרגה גבוהה  
 ונכונה של אמונה, כשהגיע המבול בעצם לא התחדש דבר, שהרי כבר לפני מאה  
 ועשרים שנה, כשהודיע על כך הקב"ה - כבר אז נחשב היה כאילו הגיע.

והנה יסוד זה נוגע לא רק לענין האמונה, שכיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כמו  
 שנגמר הדבר, אלא גם בבטחון בלי הבטחה, שהמדרגה הגבוהה בבטחון היא,  
 שיבטח האדם בה, ובעבור זה יהיה אצלו כאילו כבר נגמר הדבר.

דוגמא לכך מצינו בספר דברי הימים (ב יג, ט): "ויפנו יהודה והנה להם המלחמה  
 פנים ואחור, ויצעקו לה, והכהנים מחצצרים בחוצרות, וירעו איש יהודה" וגו'.  
 ומפרש המצודות: "וירעו איש יהודה - תרועת נצחון, כי בטחו בה' שינצחו  
 במלחמה", עיי"ש. הרי לנו דבר נפלא עד מאוד, שכבר אז, בשעה שהמלחמה היתה  
 להם פנים ואחור והיו בסכנה הגדולה, מתמת בטחונם בה' הריעו תרועת נצחון,  
 כי הרגישו כאילו הם אחרי המלחמה ויצאו ממנה בנצחון.

איש צדיק תמים. נראה כי צדיק פירושו מי  
 שיש טענה עליו אבל עכ"פ אחר  
 שמעיינים רואין כי הוא זכאי, שזה פירוש  
 צדיק - זכאי, וכדאמרין בפסק דין פלוני  
 זכאי, היינו שהיו עליו טענות אבל יצא זכאי,  
 ותמים פירושו שלא ראו עליו שום טענה שהוא  
 תמים בלא שום פגימה וא"צ לתרץ דבריו כלום,  
 ונמצא לפ"ו שתמים הוא מדרגה יותר גדולה  
 מצדיק. וה"ל למינקט תמים וא"צ למינקט  
 צדיק כלל, וגם אם נימא שברוב דבריו היה  
 תמים ובמיעוט דבריו היה צדיק, ונקט תרויהו

היינו שאף בדברים שהיו טענות עליו יצא  
 עכ"פ צדיק, מ"מ היה לו להקב"ה לומר בפניו  
 התאר תמים ולא התאר צדיק, שהרי היה ממעט  
 עכ"פ ולא אמר כולו, ולא לומר צדיק שהוא  
 להפחית בהרבה בשבחיו. אבל נראה שלאדם  
 שאין צורך שישפיע על אחרים דאי תמים  
 הוא מדרגה היותר גדולה, אבל באדם שצריך  
 להשפיע, וא"א שיוכל להשפיע מבלי שיהיו  
 טענות ותרעומות עליו מאיזה אנשים דאף על  
 פ"מ רע"ה היו מערערים אחדים וכ"ש מנהיג אחר,  
 וא"כ יש מחשבה אצל הרבה יראי ה' למה לו  
 כל זאת הלא יכול לישב בד' אמות שלו ויהיה  
 במדרגת תמים, ולא יהיה משפיע על אחרים  
 ומנהיג, ששם א"א להיות תמים רק צדיק, ויש  
 שגם לא יחשיבוהו צדיק, ודרך זה הוא כנגד  
 רצון הש"ת שחייב את כל אדם שבידו להשפיע  
 ולהיות מנהיג שמוכרח לעשות זה אף שיהיו  
 עליו תרעומות וקושיות, ואף שאחדים יחדותו,  
 אף שאסור להביא עצמו לידי חשד, אלא חייב  
 כל מי שראוי להנהיג שיהיו מעשיו רק לשם  
 שמים אף שיהיה רק במדרגת צדיק, ונמצא  
 שזה שהקטין עצמו ממדרגתו מתמים לצדיק  
 הוא דבר היותר גדול וחשוב לפני הש"ת. ולכן  
 אמר הקב"ה לנח שמדרגת צדיק הוא יותר חביב  
 לפניו ממדרגת תמים, שנה היה תמים בדברים  
 של עצמו, אבל בדברים שהוצרך להנהיג  
 ולהוכיח הרי היה רק במדרגת צדיק שיותר אי  
 אפשר, ומ"מ לא חש לזה, ועשה כן לכבוד  
 שמים אף שהוא מדרגה קטנה נגד תמים.

1

ויבא נח ובניו ונו, מפני מי המבול. (ז, ז)

וכתב רש"י ז"ל, אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבוא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים.

1 כמובן שקשה להבין הדברים כפשוטם, שנה 1 הסתפק בעצם הבאת המבול, אחרי שמע מפני הקב"ה, ואני הנני את המבול מים על הארץ, והכתוב אומר ויעש נח ככל אשר צוה אותו א', העשה ועסק בבנין התיבה ק"כ שנה, והקב"ה אמר לו כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, וא"כ ודאי שקשה לומר שפקפק ולא האמין המים.

4) 7/10/17

בלב שלם בענין ירידת המבול. ובאמת מה הטא נח בזה עד שנקרא מקטני ואפשר שהכוונה, שידע נח שהקב"ה רחום ורחון ורחמיו על כל מעשיו, וחשב אולי יחוס על מעשה ידיו ולא יעשה עמהם כלה, ובאמת אמרו בגמ' סנהדרין (קת, ב וכ"ה במדרש) רש"י עה"פ ויהי הגשם על הארץ ולהלן הוא על הפסוק כי לימים עוד שבעה, וכן ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ, מה סיבם של שבעת הימים, ואמרו שם ד"א שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן, אולם כיון שנה נצטווה מפורש מפני הקב"ה,

5) קט"ו

אדם ונח

בא אתה וכל ביתך אל התיבה, היה צריך תיכף לקיים מאמרו של הקב"ה, וליכנס לתיבה אע"פ שאפשר שהקב"ה ירחם על ברואיו ויחכה עדיין לתשובתם, או שבאמת ישובו, אבל היה לו לעשות ככל אשר נצטווה בפירוש מפני הקב"ה, וכמו שמצינו אצל משה רבינו ע"ה, יען לא האמנתם בי להקדישני, היינו שלא קיימו מה שנצטוו במילואו, כתבה התורה לא האמנתם, וזהו שכתב רש"י מאמין ואינו מאמין, היינו מה שהיה מאמין ברחמי וחסדי השי"ת, ולא נכנס תיכף לתיבה כמו שנצטווה מפורש, בזה נקרא אצלו שהיה מקטני אמנה.

1 "ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התיבה מפני מי המבול" (בראשית ז, ז). "בעצם היום הזה בא נח ושם וחס ויפת בני נח ואשת נח ושלושת נשי בניו אתם אל התיבה" (שם ז, יג).

6 מה זכותם של בני נח ונשותיהם להנצל? אם נח ניצול, הרי זה מפני ש... נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלקים התהלך נח, (שם ו, ט). אבל בניו, אין אנו מוצאים בתורה שהיו צדיקים שזכותם להנצל מן המבול יותר מכל בני דורם. ואם משום קיום המין האנושי, יוליד נח בנים ובנות אחרי המבול.

11 אלא הצלתם של בני נח יחד עם נח אביהם הצילה את האמונה בעולם. הצלת נח בלבד, היתה מסכנת קיומה של האמונה. כבר באדם הראשון היתה סכנה שירצה להיות בעיני בניו ובני בנותיו, אם פרעה שלא היה יחידי בעולם בשעה שנולד, יכול להגיד, "לי יאורי ואני עשיתי" (יחזקאל כט, ג) ולעשות עצמו אלוה (ראה ב"ר פ"ק ס"א), וכן חירם ונבוכדנצר ויואש מלך יהודה עשו עצמם אלוה (ראה שמ"ר פ"ח ס"ג), אדם הראשון שהוא יחידי בעולם לפני שבאים אחרים אחריו, ודאי שיכול לעשות עצמו אלוה. ולכן אמר ה' לאדם "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (בראשית ב, יז). כי אם יאכל מעץ הדעת ולא יקבל מרות ה' שאמר לו, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" (שם, שם), ועל אחת כמה וכמה אם יתפתה לדברי הנחש שהוא יצר הרע (ספורנו שם ג, א), שיאמר לו, "כי ידע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים ידעי טוב ורע" (שם ג, ה), יש חשש שאדם זה יעשה עצמו אלוה. לא יהיה מי שיכחיש אותו, כי הוא ראשון לכל בני אדם שיבואו אחריו. — לכן "ביום אכלך ממנו מות תמות", כדי לא להטעות את הדורות הבאים. יהיה צורך לברוא אדם אחר שלא יסכן את האמונה. כי עולם בלי אמונה, מוטב לו שלא נברא משנברא. ואם אדם הראשון בכל זאת לא מת ביום אכלו ממנו, אלא אחרי שהוליד בנים ובנות, הרי זה מפני שעשה תשובה עוד בו ביום. "תנו רבנן יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתורה ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים היה יושב ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו כיון שעלה עמך השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב שור" (עבודה זרה ח).

16 גם נח יכול להתפתות על ידי הנחש, הוא יצר הרע, לעשות עצמו אלוה. ואף על פי שנח איש צדיק תמים, אין סומכין בדבר זה גם על

21 ג. ה. יש חשש שאדם זה יעשה עצמו אלוה. לא יהיה מי שיכחיש אותו, כי הוא ראשון לכל בני אדם שיבואו אחריו. — לכן "ביום אכלך ממנו מות תמות", כדי לא להטעות את הדורות הבאים. יהיה צורך לברוא אדם אחר שלא יסכן את האמונה. כי עולם בלי אמונה, מוטב לו שלא נברא משנברא. ואם אדם הראשון בכל זאת לא מת ביום אכלו ממנו, אלא אחרי שהוליד בנים ובנות, הרי זה מפני שעשה תשובה עוד בו ביום. "תנו רבנן יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתורה ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים היה יושב ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו כיון שעלה עמך השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב שור" (עבודה זרה ח).

31 גם נח יכול להתפתות על ידי הנחש, הוא יצר הרע, לעשות עצמו אלוה. ואף על פי שנח איש צדיק תמים, אין סומכין בדבר זה גם על

2

ac (6)

ה' דרכיו  
ה' דרכיו

מ, ז פרו ורבו' זכור.  
לא רחוק הוא לאמר הא שפטרה התורה נשים  
מפריה ורביה וחיבה רק אנשים, כי משפטי  
ה' דרכיו "דרכי גועם, וכל נתיבותיה שלום",  
ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת  
הגוף לקבל. ומכל דבר האסור, לא מנעה  
התורה בסוגה ההיתר, כמו שאמרו פרק כל  
הבשר 4. ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות  
רק יום אחד בשנה, וקודם ההיירה וחיבה  
לאכול 6. וכן לא מנעה המשגל מכל בניה  
לגד ממשו רבינו, לפי שלו היה צריך  
לגדל מעלתו ולהיירות גופו. ויותר מזה,  
המלחמה בעת הנצחון, לגדל החום והרחבת  
הלב, ידע אל דעות כי או לא יתכן לעצור  
צער וזיוון בעת חשקו באשה יפת תואר,  
וזיוון התורה יפת תואר אשת איש,  
וכמאמרם ז"ל 10, "לא דיברה תורה אלא כנגד  
יצר הרע". וכבר האריך בזה מחבר אחד 11.  
ומצאנו איך היה זאת 12 לאבן פינה לאבות  
הקבלה 13, שפטרו מיבום מי שמתו בניו אח"כ,  
משום "דרכיה דרכי גועם" 14. ואם כן 15, נשים  
שמסתכנות בעיבור ולידה, ומשום זה אמרו

פ

11

16

21

מיתה שכיחא 16, עיין תוספות פג, ב ד.ה. מיתה  
שכיחא 17 — לא גזרה התורה לצוות לפרות  
לרבות על האשה. וכן מותרת לשחות כוס  
זקרון, וכעובדא דיהודית דביתוהו דרבי חנינא  
סוף הבא על יבמתו 18. רק לקיום המין עשה  
בטבעה שתשוקתה להוליד עוה משל איש,  
ומצאנו לרחל שאמרה "הבה לי בנים, ואם  
אין מתה אנכי" 19. ובוזה ניהא הך דאמר רב  
יוסף פרק הבא על יבמתו (סו, ב), דאין נשים  
מצוות בפריה ורביה מהכא, "אני איל שדי  
פריה ורביה" (בראשית לב, יא), ולא קאמר  
"פרו ורבו" 20. היינו דבאדם וחווה שברך אותם  
קודם החטא שלא היה לה צער לידה, היה מצות  
"שניהם בפריה וברביה", ואמר להם "פרו ורבו"  
(שם א, כח). אבל לאחר החטא שהיה לה  
צער לידה, והיא רוב פעמים מסתכנת מזה,  
עד כי אמרו (בשעה שכורעת לילד קופצת)  
אשה ונשבעת שלא תזדקק (לבעלה, לפיכך  
אמרה תורה תביא קרבן — גדה לא, ב). לכן  
בנה 21, אף דכתיב "ויאמר להם פרו ורבו" 22,  
הלא כתיב קודם (שם) "ויברך את נח ואת  
בניו" 23, אבל נשיהם לא הזכיר, שאינם בכלל  
מצוה דפרו ורבו. וביעקב קאמר "פריה ורביה",  
וזה נכון. ובמהרש"א סנהדרין נח 24 הגיה זה  
ב"ויש ליישב", וכוון לה 25, דר"ק.

26

31

36

41

46

עוד יתכן לאמר בטעם שפטרה התורה נשים  
מפריה ורביה, משום דבאמת הלא הטביעה  
בטבע התשוקה ונקבה עוד יותר, כמו שאמרו  
(קדושין מא, א): "טב למיתב טן דו (מלמיתב  
ארמלו), ודי במה שהיא מוכרחת בטבע 26. ועל  
כן דעיקר המצוה היא כמו דתנן ביבמות  
(סא, א) לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא  
אם כן יש לו בנים (בית שמאי אומרים שני  
זכרים, ובית הלל אומרים זכר ונקבה שנאמר,

51

57

צדיק. הנסיון הזה הוא גדול מכדי שיוכל לעמוד בו אפילו אדם גדול.  
ואפילו לאלה שדורשים אותו לשבח ולא לגנאי (סנהדרין קח), אין  
לסמוך עליו בכגון זה. אמנם אצל נח הסכנה קטנה יותר מאשר אצל  
אדם הראשון, כי נח אשתו עמו, מה שאין כן אדם הראשון שהוא  
היה לפני אשתו — אין זה מספיק, כי "אשתו כגופו" (ברכות כד).  
אשתו יכולה להיות בענין זה לעזר ולא כנגדו. ומכיון שיש סכנה  
כזאת, יש צורך שלתבה ייכנסו גם שלשה בניו של נח וגם נשותיהם.  
גם על בניו אין לסמוך לגמרי, כי "ברא כרעא דאבוה" (ראה ערובין  
ע): על נשותיהם אפשר לסמוך יותר בענין זה.  
ואף על פי שאילו היה ניצול עם נח אדם אחר שאינו מבניו,  
היתה מידת הסכנה פוחתת עוד יותר, בכל זאת לא ניצול אלא נח  
ויוצאי חלציו בלבד. כי כבר אמרו חז"ל: "לפיכך נברא אדם יחידי  
וכר ומשום שלום הבריות שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך"  
(סנהדרין פ"ד מ"ה). אחר המבול לא ירצו בני אדם להתייחס על אדם  
הראשון, כדי לא להתייחס גם על דור המבול, אלא יתייחסו על אלה  
שנשארו אחרי המבול. ואם אלה יהיו לא נח ויוצאי חלציו, אלא נח  
ואדם אחר שאינו מיוצאי חלציו, יפגע שלום הבריות. אדם יאמר  
לחברו אבא גדול מאביך.

"מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן  
הבהמה אשר לא טהרה היא שנים שנים ואשתו" (בראשית ז, ב). כדי  
לשיקריב מהם קרבן בצאתו" (רש"י שם עפ"י שמור" פ"ג ס"ב). למה  
מצוה עליו ה' להרבות בטהורים כדי להקריב קרבנות בצאתו, הרי  
קרבנות יחיד הם נדבה ולא חובה, "לרצונכם תזבחהו" (ראה סוף  
מנחות). זאת ועוד, אם ירצה להקריב, יקריב מאלה שיוולדו אחר כך  
(ראה רד"ק בראשית שם שהקשה כך). אלא יש צורך חיוני שגם  
לקריב קרבנות תקח אחרי שיצא מן התבה, כדי שלא יתפתה על ידי  
הנחש, הוא יצר הרע, לעשות עצמו אלוה, כמו שנתפתו אחרים, לפניו  
ולאחריהם אם יקרני קרבנות יקבל עליו עול מלכות שמים ולא  
יחפץ. אמנם אין הוא יחידי כמו אדם הראשון, אף על פי כן יש  
לעשות הרבה דברים כדי למנוע סכנה זו שהיא שקולה כנגד כל  
קיומו של עולם. וצולי משום כך נצטווה על המספר שבעה דוקא.  
לדמוז לו על ידי כך שיאמין בבריאת העולם שהיתה בשבעה ימים  
ושלא יטעה ולא יטעה אחרים בדבר זה.

כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים  
לילה ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה" (שם ז,  
36). "מה טיבם של שבעת הימים" (סנהדרין קח). אולי גם הם באים  
להזהיר את נח לא לשכוח או להשכית בריאת העולם אחרי שיצאו  
מן התבה ושיישאר צדיק גם אחרי המבול.

1 "זכר ונקבה בראם", דאם נשא אשה ולא  
ילדה, מחויב ליקח אשה שיש לה בנים. ומדרך  
התורה לבלי לגדור הטבע 27, וכיוצא בזה אמרו  
"דרכיה דרכי גועם" כמו שכתבתי. ולכן לגזור  
על האשה 28 כל תנשא לאיש ולא יוליד תצא  
מאהוב נפשה 29 ותקח איש אחר, זה נגד הטבע  
6 לאהוב השנוא ולשנוא האהוב. ורק האיש  
שיכול לישא עוד אחרת 30. עליו הטילה התורה  
מצוה 31. וזה המשך המאמרים שאמר רבי  
אליעזר ברבי שמעון סוף פרק הבא על  
יבמתו 32, ודר"ק.

(3)

(4) ר' דניאל שני

מ, כ (ויחל נח) איש האדמה במדרש פרשה ל"ו (סעיף ג) אמר רב ברכיה:

חביב משה מנח, נח משנקרא "איש צדיק" נקרא "איש האדמה", משה, משנקרא "איש מצרי" (שמות יב, יט) נקרא "איש אלקים" (דברים לג, א). הענין, דיש שתי דרכים בעבודת השם יתברך, דרך אחד מי שמייחד עצמו לעבודתו יתברך ומתבודד, ויש מי שעוסק בצרכי צבור ומבטל עצמו בשביל הכלל ומפקיר נפשו עבורם, אם כן צריך לומר לפי המושג, שזה שמתבודד יעלה מעלה מעלה, וזה ירד ממדרגתו. וכן אמרו קהלת רבה, "כי העושק יהולל חכם" - רבי יהושע בן לקיש שכח פ' הלכות בשביל שעסק בצרכי צבור. ובכל זאת מצאנו שנת התבודד - ולא הזכיר את בני דורו, לכן אמרו עליו, שאף הוא היה ראוי לכלייה - ורק מתבודד לעצמו היה, בכל זאת אחר שנקרא "איש צדיק" ירד ממדרגתו ונקרא "איש האדמה". ומשה נקרא "איש מצרי" - שהוכרח לגלות, שזה מורה פחיתות בנפש - הואיל ומסר עצמו על ישראל בהריגת המצרי נקרא "איש אלקים", שהגיע לתכלית השלמות מה שיוכל האדם להשיג ועיין מדרש רבה ברכה, ודו"ק.

6

11

16

11

5

על יתנה

6

על יתנה על כל דבר

1

6

11

16

11

16

4

והחומש והתנשמת. הוכיר שמונה שרצים ואמר בהם: אלה הטמאים לכם<sup>31</sup>, והנחש אינו בכללם. ויש לתמוה בזה כי ראוי היה בודאי שיהיה הנחש טמא ומטמא, כי הוא שורש הטומאה והזוהמא כידוע מן הנחש הקדמוני, ואם כן למה לא הכניסו הכתוב בכלל השרצים הטמאים. אבל הענין הוא מכללי דרכי התורה שכל נתיבותיה שלום<sup>32</sup> שלא רצתה לסמא הנחש במגעו שאם כן היה אדם נמנע מלהרגו כדי שלא יטמא. ומוזה הוכיר: כל תולד על גחון<sup>33</sup>, שהוא הנחש<sup>34</sup>, והולך על ארבע<sup>35</sup>, שהוא עקרב<sup>36</sup>, ומרבה רגלים<sup>37</sup>, והוא ששמו נדל\*. מפני שהן בריות מניקות לבני אדם בארס שלהם ויש בהם מחליאות ויש בהם ממינות, והוכיר בהם: לא תאכלום כי שקץ הם<sup>38</sup>, לא אסר כי אם האכילה אבל טהר\* את המגע, מה שאין כן בשמונה שרצים שאין להם ארס כלל\*.

(יא,א) ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים.

לבאר ענין ההפלה נראה דהנה בירושלמי מגילה (פרק אי הלכה ט"ו) איכא מאן דאמר שהיו מדברים בשבעים לשון, וקשה דהא אדרבא בפשטות משמע שזה היה עונשם "אשר לא ישמעו איש שפת רעהו". ולהלן בפרשה (יא,ז) "הבה נרדה ונבלה שם שפתם", הנה ירידה זו צריך ביאור. עוד יש לעיין בקרא (יא,ט) "כי שם בלל ה' שפת כל הארץ", איזה דבר נבלל בהשפה.

הנה הלשון היא הסכמת כל אומה ואומה על פי חכמיה, ולכן תחודש הלשון כפי הסיבות והמאורעות ושינוי הדעות של כל עם ועם, שהרי לא ראי זה כראי זה, וגם קודם זמן ההפלה היו בעולם כעין שבעים לשון כדכתיב (נח י,כ) "למשפחותם ללשונותם", אלא שעל ידי גודל האחדות ששררה ביניהם הבין כל אחד כוונתו ורצונו של חברו, כמו "שפת" התינוק שמובנת להוריו. ובאמת מצד הטבע היה כל אדם מבין את שפת זולתו, שמה זה ועל מה זה שישונה מהחיות והעופות הבאים ממדינות שונות ומבינים את שפת זולתם. וכן היה לפני ההפלה, שהיה להם

"שפה אחת ודברים אחדים", שעל אף שהיתה לכל משפחה לשון מיוחדת לעצמה, מ"מ היתה מובנת לכל המין האנושי. וגם אחר ההפלה נשארה דוגמא לזה בחכמת הנגינה (מוזיק), אשר לכל מדינה ומדינה ישנו דרך מיוחד בהילוך הנגינה שלו, אך כל מי שיש לו חוש הנגינה יבין בנקל תנועות הנגינה של מדינה אחרת. וזהו דיוק הכתוב "כי שם בלל ה' שפת כל הארץ" דייקא, אבל חוש הנגינה לא נפגם ונשאר כמקדמת דנא קודם שנפלה הארץ.

והנה על ידי התאחדותם נתהוו כמשפחה אחת גדולה, ונפלה עצה ביניהם שכל אחד יקדיש כל מעשיו ופעולותיו לטובת הכלל, יען היתה מגמתם לחזק ה"מין האנושי המאוחד". ותוצאת הגעם לשיא פסגת האחדות הלז היתה המרידה בהקב"ה, שחשבו שאין להם שום צורך בעבודת ה' ולשמוע בקולו, שעל ידי

4

לשון יבוש וכמישה ופסיקת חיות כנבלה, עייש, והיינו שעל ידי ששיג כל אחד - איש לפי תכונתו - מעט מזעיר ממציאותו יתי תתבטל ה"אחדות המין האנושי", וממילא תתייבש השפה ותהיה כנבילה. ופתאום נשתנה הטבע, ולא הבין האחד מה שחברו מדבר, ולא שמע איש שפת רעהו.

7

"על כן קרא שמה בבל כי שם בבל ה' שפת כל הארץ", שבלל לתוך השפה של כל אחד קצת השגה במציאותו יתיש, ועייז משם נפוצו על פני כל הארץ.

8  
7/11  
הע/ה  
100

לשאל על ההנהגה. והיינו דבמעשה סדום כתיב (וירא יח,כא) "ארדה נא ואראה הכצקתה הבאה אלי" שהיתה ירידה לתוך השגת שכל האדם, ומיד "ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע", וכן במצרים כתיב (שמות ג,ח) "וארד להצילו מיד מצרים" ואז שפיר יכולים לשאול.

ג,יג) ויאמר משה אל האלקים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם, ויאמר אלקים אקיק אשר אקיק וגו'.

והיינו טעמא נמי שאמר משה (ה,כב) "למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני", שנראה כאילו ח"ו התרעם על ההנהגה, אכן כיון שנאמר "וארד להצילו מיד מצרים" נתנה רשות להשיג הענין בשכל האדם ומותר לשאול.

וצריך ביאור מה שישאלו מה שמו, הלא משה רבינו יקדם ויאמר אלקי אבותיכם שלחני וכדכתיב (ג,טו) "כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם".

ויוכן בזה ענין לימוד התורה בקושיות וישובים על פי דעת האדם, אשר לכאורה יפלא הרי התורה היא שכל אלקי ואיך רשאי האדם לבנות ולסתור בעת עסקו בתורה, ואדרבא עיקר מצות לימוד בזה. והטעם בזה כיון דכתיב (יתרו יט,כ) "וירד ה' על הר סיני" שהיתה הורדה לתוך השגת האדם, ולכן המצוה דווקא להבין ולהשכיל להקשות ולפרק ולפלפל בעמל להגיע לסוף דעתה של ההלכה.

והכוונה בזה שבוודאי ידעו שם בן די אונתיות שהוא אלקי אברהם יצחק ויעקב, אמנם השם הלז מורה על מדת הרחמים, ועל זה תמהו על קושי השיעבוד זה כמה וכמה שנים ואיה רחמיו הרבים, "ואמרו מה שמו" פ"י איה ההנהגה של שמו של רחמים. ויאמר אלקים שיש שם של הנהגה של "עמו אנכי בצרה" (תהילים צ"א) וכמו שכתב רש"י.

וכן כשגילה הקב"ה י"ג מדות הרחמים למשה רבינו, אף שאין ביד האדם לעמוד על מדותיו של הקב"ה (תשא לג,כ) "כי לא יראני ה' אדם וחי", מ"מ בעת הגלוי היתה בחינת הורדה כדכתיב (תשא לד,ה) "וירד ה' בענן", ובאותה שעה העביר הקב"ה כל טובו לפני משה, ואז הבין יותר מכל הנביאים. ועל זה נמזו רז"ל (ברכות ז.) שאע"פ שלא ראה משה את התפילין אבל הראה לו הקב"ה קשר של תפילין. (ועיין בדברינו פרשת תשא לד,ח.)

אבל אכתי יקשה איך מלאו לבו של משה רבינו להתווכח עם הקב"ה בטענה של מה שמו, הרי אלקינו שבשמים כל אשר חפץ עשה. וכן יש לתמוה אצל אברהם אבינו שעשה פלילות עם קונו במעשה סדום ואמר (וירא יח,כה) "חלילה לך מעשות כדבר הזה וגו' השופט כל הארץ לא יעשה משפט", איך בא בטענה להקב"ה, ואדרבא בכל עשרה הנסיונות לא הרהר אברהם אבינו אחר מדותיו כלל וכאן התווכח.

וביאור הענין נראה שבאמת הקב"ה למעלה מהשגת כל הנבראים, ואין מקום כלל לקושיא וטענה, "ומי בכל מעשה ידיך בעליונים או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה ומה תפעל", אבל במקום שכתבה התורה לשון הורדה כלפי מעלה הפירוש הוא שכביכול ירד ה' למטה לתוך רשות האדם, ואז מותר לו להאדם

5

מפסטר ביו"ט שחל בשבת ששכח להזכיר

בברכתו אחר מזה

ובטעה המפסטר ביו"ט שחל בשבת ואמר בברכת  
 על התורה רק של שבת או להיפוך יש לו לחזור ברכת  
 על התורה ולהזכיר שניהם, ובדיעבד אם אמר בתורתו  
 רק מה שחסר נמי יצא, אבל לכתחלה יאמר שניהם  
 וכדכתב כתר"ה. וכן באחד שטעה ואמר תפלת שבת,  
 וחזר והתפלל תפלת יו"ט ולא הזכיר של שבת נמי  
 מסתבר שיצא. וכן הוריתי בליובאן כשחטפו אנשים  
והושיבום בבית האסורים כדי שיתן כסף של זהב  
להמדינה כפי הסך שאמדו שיש לו והיה אז שבת ור"ח  
שבט ולא הניחוהו להביא סדור ולא היה בקי בתפילת  
מוסף של שבת ור"ח, שיאמר תפלת מוסף דשבת שבקי  
לאומרה בעל פה כי אין מוספי ר"ח מעכבין את מוספי  
שבת שלכן אין מעכבין גם בתפלות, ואם יוציאו אותו  
להפשי אה"כ בו ביום יתפלל מוסף של ר"ח, ובמוסף  
אולי טוב יותר לומר של ר"ח לבד מאחר שכבר יצא  
של שבת אבל בתפלות דיו"ט ושבת בשחרית ומנחה  
 טוב יותר לומר שניהם בחזרתו אבל יצא גם כשאמר  
 רק התפלה שחסר בלא הזכרת שניהם.

(9)

נ"ע

פ"ק א"ל 3

(10)

כב. אם התפלל "תכנת שבת" וסיים תפילתו, שדינו שחזור

לראש התפילה, ו"א שיתפלל תפילת מוסף של ראש חודש  
של חול [מג], ו"א שיחזור ויתפלל תפלת מוסף של שבת ראש

ב' נ"ע 281

חודש [מד]. אולם אם חזר והתפלל תפילת מוסף ר"ח דחול  
בדיעבד יצא [מה].

[מג] שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ע' אות י"ד, דכיון דקרבת מוספי  
שבת ור"ח אינם מעכבין זא"ז ע"כ אינן מעכבין גם בתפילות, וצ"ל רק של  
ר"ח דשל שבת כבר יצא.

(11) כזרזים  
סע

וע"ש עוד שהורה, שאם אין לו סידור ואינו יודע על פה מוסף שבת  
ר"ח, אלא מוסף שבת בלבד, יתפלל מוסף שבת, וכשיזדמן לו סידור, יאמר  
מוסף ר"ח בלבד.

ונ"ל דזה מיירי דוקא באופן שאינו יכול אף להזכיר ענין המוספין דר"ח,  
שאם יודע אך ורק להוסיף ונעשה לפניך קרבנות מוסף ראש חודש", יש לו  
להזכיר זה, ויצא יד"ח].

ובעצם פסקו של מרן האג"מ בזה, העירני ידידי הרה"ג יצחק שלמה בלוי  
שליט"א, למה שפסק כע"ז באג"מ חאו"ח ח"א סי' עד, לגבי מי שאינו יודע  
לברך ברכת מע"ג שמ"מ יברך נפשות, דלא גרע משותה מים ששייך ע"ז  
ברכת נפשות לכהפ"ח. והיינו דס"ל דמי שאינו יכול לברך כתקנת חז"ל יברך  
כהפ"ח מה שבאפשרותו. אמנם דעת המשג"ב בסו"ס ר"ח "דבכה"ג לא

יברך בורא נפשות, כיון שאי"ז תקנת חז"ל לברך באופן זה, [והוא מהט"ז  
בסו"ס ר"ח ומג"א בסי' ר"ב סוס"ק כ"ו]. ולפי"ז לכאורה יש עדיין מקום  
לדון בנד"ד, שמא להכרעת הפוסקים הנ"ל, אם אינו יכול להתפלל כתיקון  
תז"ל לא יתפלל כלל, ויל"ע].

וכ"כ בארחות חיים (ספינקא) סי' ת"צ סק"ט בשם ס' שולחנו של  
אברהם לענין יו"ט שחל בשבת. וכ"ה במחזיק ברכה סי' רס"ח סק"ט [אכן  
יעויין במ"ש לקמן מהברכ"י].  
וראה לקמן בהערה מה.

[מד] כ"כ בברכ"י סי' ת"צ סק"ט, ונראה דכן משמע מסתימת הפוסקים.  
וכ"כ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במכתבו בסו"ס פסח שחל בשבת עמ' רנ"ט  
ע"ד האג"מ הנ"ל: "יותר נלענ"ד דאין לחלק בין שחרית למוסף ורצוי להזכיר  
את שניהם, כי יתכן דכך הוא מטבע של תפילת מוסף ביום זה לכוללם יחד".

(6)